

CHIẾN LƯỢC TÍCH HỢP BẢN SẮC ĐÔ THỊ HÀ NỘI 1873-1902 VÀO QUY HOẠCH VÀ PHÁT TRIỂN BỀN VỮNG ĐÔ THỊ

STRATEGIES FOR INTEGRATING HANOI'S 1873-1902 URBAN HERITAGE INTO MODERN SUSTAINABLE URBAN PLANNING

Nguyễn Hồng Ngọc*

Trường Đại học Bách khoa - Đại học Đà Nẵng, Đà Nẵng, Việt Nam¹

*Tác giả liên hệ / Corresponding author: ngocfulbright@yahoo.com

(Nhận bài / Received: 15/9/2023; Sửa bài / Revised: 22/10/2023; Chấp nhận đăng / Accepted: 24/10/2023)

Tóm tắt - Nghiên cứu này tập trung vào việc tích hợp di sản đô thị Hà Nội từ năm 1873-1902 vào quy hoạch hiện đại. Bằng cách tham khảo một nghiên cứu đã có trước về bản sắc đô thị của Hà Nội trong giai đoạn 1873-1902 và dựa trên phân tích so sánh hai thành phố, Bath và Istanbul, nghiên cứu này đề xuất các chiến lược kết hợp thành công giữa bảo tồn bản sắc truyền thống và phát triển hiện đại. Trong giai đoạn 1873-1902, Hà Nội đã phát triển một hình thức đô thị đặc sắc với các kết nối chặt chẽ và điểm nhấn độc đáo. Hiện tại thành phố có tiềm năng lớn từ việc kết hợp di sản này, không chỉ để tạo dựng bản sắc mà còn đi tiên phong trong giải pháp phát triển đô thị bền vững. Thách thức lớn là cân bằng giữa việc bảo tồn và đáp ứng nhu cầu hiện đại. Nghiên cứu này đề xuất kiến tạo nên các chức năng đa dạng và một hạ tầng có kết nối tốt, đồng thời phù hợp với xu hướng quy hoạch bền vững.

Từ khóa - Bản sắc đô thị; quy hoạch phát triển bền vững; đô thị truyền thống; Hà Nội

1. Giới thiệu

Thành phố Hà Nội mang theo giá trị của bản sắc kiến trúc và đô thị Việt Nam; Hà Nội là đại diện hàng đầu cho việc tìm hiểu bản sắc đô thị và kiến trúc. Tuy là một thành phố truyền thống, Hà Nội chứa đựng nhiều lớp văn hóa, chịu ảnh hưởng cả văn hóa Trung Quốc và đô thị học Pháp.

Hà Nội trở thành thủ đô của nước Việt Nam độc lập từ năm 1010. Thành phố đã gắn bó mật thiết với nền độc lập của Việt Nam sau hơn một thiên niên kỷ dưới sự thống trị của Trung Quốc. Đến cuối thế kỷ XIX, Hà Nội nằm dưới sự cai trị thuộc địa của Pháp. Văn hóa, xã hội và cảnh quan đô thị của thành phố đã chịu sự biến đổi đáng kể. Theo Logan [1], giai đoạn này đặc trưng cho sự kết thúc của chế độ phong kiến và sự bắt đầu của thời kỳ thuộc Pháp. Sự thay đổi đột ngột này không làm xói mòn bản sắc đô thị của Hà Nội, trái lại đã làm giàu hình thức đô thị của Hà Nội bằng cách thêm một lớp ảnh hưởng của đô thị học của Pháp.

Trong khoảng thời gian từ 1873 đến 1902, Hà Nội chứng kiến bước khởi đầu của sự xâm nhập thuộc địa Pháp. Bức tranh đô thị Hà Nội trong giai đoạn này đã ghi lại một cách sinh động các diễn biến và hình thức đô thị, qua đó đã cung cấp một bức tranh phong phú cho tìm hiểu bản sắc đô thị.

Khi các thành phố trên toàn thế giới đối mặt với những thách thức của quá trình đô thị hóa và hiện đại hóa nhanh

Abstract - This study focuses on integrating the urban heritage of Hanoi from 1873-1902 into modern planning. By referencing a previous study on the urban identity of Hanoi during the period of 1873-1902 and based on a comparative analysis of two cities, Bath and Istanbul, this research proposes strategies for successfully blending the preservation of traditional identity with modern development. In the period from 1873-1902, Hanoi developed a unique urban form characterized by tight connections and distinctive highlights. Currently, the city has significant potential by merging this heritage, not only to establish its identity but also to lead in sustainable urban development solutions. A major challenge is striking a balance between conservation and meeting modern demands. This research suggests the creation of diverse functions and a well-connected infrastructure that aligns with the trend of sustainable planning.

Key words - Urban identity; sustainable planning; urban heritages; Hanoi

chóng, việc quay trở lại và lấy cảm hứng từ truyền thống trở nên ngày càng quan trọng. Hà Nội mang lại một góc nhìn độc đáo về vấn đề này. Bản sắc đô thị độc đáo của thành phố là sự kết hợp của các kiểu mẫu đô thị phức tạp và các công trình truyền thống - không chỉ là một minh chứng cho quá khứ phong phú của thành phố mà còn là một tài sản quý giá cho tương lai. Mục tiêu chính của nghiên cứu này là xây dựng cách chính sách phát huy bản sắc đô thị trong thời kỳ hiện tại rút từ các bài học về hình thức đô thị trong giai đoạn quan trọng từ năm 1873-1902 [2].

Duy trì bản sắc này không chỉ nằm ở công tác bảo tồn. Đó là việc nuôi dưỡng một môi liên kết sống động giữa cộng đồng truyền thống của thành phố và cảnh quan đô thị đang phát triển.

Giải quyết các thách thức hiện đại, như phát triển bền vững, nâng cấp cơ sở hạ tầng, và mở rộng đô thị, là vô cùng quan trọng cho sự tiến triển của Hà Nội. Tuy nhiên, những thách thức này không nên dẫn đến việc xóa bỏ bản sắc của thành phố. Thay vào đó, các hoạt động trên nên được xem xét như những cơ hội để củng cố bản sắc độc đáo của Hà Nội. Bằng cách kết hợp các giải pháp hiện đại với giá trị truyền thống, Hà Nội có thể tạo ra những không gian đô thị không chỉ có công năng tốt và sẵn sàng cho tương lai mà còn gắn liền với di sản.

Hơn nữa, bản sắc của Hà Nội phục vụ như một loại hình thu hút du lịch; khách du lịch muốn trải nghiệm sự kết hợp

¹ The University of Danang - University of Science and Technology, Danang, Vietnam (Nguyen Hong Ngọc)

độc đáo giữa cái cũ và cái mới. Như vậy, phát huy bản sắc còn là một động lực kinh tế.

Sử dụng kiến thức về bản sắc đô thị không chỉ là chủ đề của công tác bảo tồn truyền thống; đó là việc tích hợp những giá trị của đô thị học truyền thống vào khuôn khổ đô thị hiện đại. Tạo ra một đô thị trong đó các giá trị truyền thống được tôn trọng và đô thị hiện tại vẫn thỏa mãn nhu cầu của người dân. Những bài học từ quá khứ sẽ là nguồn dữ liệu vô giá, đảm bảo rằng sự phát triển hiện đại phù hợp với bản chất truyền thống của Hà Nội.

2. Tổng quan về nghiên cứu

Nghiên cứu phát triển đô thị là một nỗ lực đa ngành bao gồm địa lý, truyền thống, xã hội học và kiến trúc, nỗ lực này thường xuyên xem xét lại mối quan hệ bản chất giữa hình thức truyền thống của các thành phố và quy hoạch hiện tại. Những nghiên cứu như vậy không chỉ là các vấn đề học thuật; chúng ảnh hưởng một cách căn bản đến cách các thành phố hình thành và triển khai tầm nhìn cho tương lai của mình.

Hình thức đô thị truyền thống cung cấp một cách nhìn để hiểu sự biến đổi của một thành phố, động lực kinh tế và sự tương tác phức tạp của các yếu tố không gian trong thành phố đó. Đây là những bài học vô giá về cách các thành phố phát triển một cách tự nhiên, đáp ứng thách thức và, quan trọng nhất, duy trì cuộc sống trong các giai đoạn phát triển khác nhau.

Mặt khác, quy hoạch đô thị hiện đại phải đối mặt với những thách thức nhiều mặt, từ sự gia tăng dân số, phát triển môi trường bền vững, tích hợp công nghệ đến sự bất bình đẳng trong quan hệ xã hội. Trong bối cảnh phức tạp này, làm thế nào để khai thác được sự thông thái hàm chứa trong hình thức đô thị truyền thống?

Nghiên cứu này đi sâu vào vấn đề trên. Bằng cách tổng hợp các kiến giải sâu sắc từ các nghiên cứu học thuật, nghiên cứu này giải mã sự liên quan và ứng dụng trong việc bảo tồn và hình thành các thành phố bền vững, sôi động và giàu bản sắc trong một thế giới nhanh chóng biến đổi ngày nay.

2.1. Ý nghĩa của hình thức đô thị truyền thống trong quy hoạch hiện đại

2.1.1. Truyền thống như một công cụ quy hoạch

Hình thức đô thị truyền thống của một thành phố không chỉ là di tích, đó còn là một kho báu được lưu giữ của trí tuệ nhân loại qua hàng thế kỷ, hình thức đô thị phản ánh cách thức thích nghi với điều kiện địa phương và nhu cầu xã hội. Các học giả như Jacobs [3] và Kostof [4] đã chỉ ra những ưu điểm cơ bản trong bố cục truyền thống của thành phố và thiết kế kiến trúc. Những thiết kế này thường nhấn mạnh sự phát triển gọn (compactness), tạo ra các khu dân cư sống động nơi người dân có thể sống, làm việc và giải trí gần nhau. Bản chất phát triển gọn này giảm bớt nhu cầu phải di chuyển xa, nhờ đó khuyến khích đi bộ - một nguyên tắc quan trọng cho các khu vực đô thị bền vững ngày nay. Ngoài ra, tính chất phát triển hữu cơ của nhiều khu vực đô thị truyền thống dẫn đến phát triển đa năng, tích hợp không gian sống, thương mại và giải trí. Những đặc điểm này không chỉ làm giàu cuộc sống đô thị mà còn làm cho các

thành phố mạnh mẽ và linh hoạt hơn trước những thách thức hiện đại.

2.1.2. Di sản kiến trúc và đô thị như là tài sản

Các thành phố trên khắp thế giới đã nhận ra rằng di sản truyền thống và văn hóa đô thị không chỉ là lời chứng thực về quá khứ; đó là một tài sản hữu hình có tiềm năng kinh tế xã hội đáng kể. Ashworth và Larkham [5] cho rằng, bằng cách bảo tồn và quảng bá các cấu trúc truyền thống và mô hình đô thị, các thành phố có thể tiếp cận thị trường du lịch, thu hút cả người hâm mộ truyền thống và du khách nói chung. Hơn nữa, những không gian được bảo tồn thường trở thành trung tâm cho một loại hình có thể gọi là công nghiệp văn hóa, bao gồm các nhà hát, phòng trưng bày và các xưởng thủ công. Chức năng kép của các địa điểm di sản, là đồng thời trở thành điểm thu hút du lịch và trung tâm văn hóa. Nhờ đó di sản trở thành quan trọng trong việc kích thích tăng trưởng kinh tế, hồi sinh các khu vực đô thị và đảm bảo một nền văn hóa đô thị sôi động.

2.1.3. Lợi thế về môi trường:

Các hình thức đô thị truyền thống được tạo ra trước sự xuất hiện của công nghệ hiện đại. Do đó, thiết kế của chúng thường phù hợp chặt chẽ với môi trường xung quanh, tận dụng tối đa nguồn lực và điều kiện tự nhiên. Rapoport [6] nêu bật rằng nhiều kiến trúc và bố cục đô thị truyền thống tích hợp các yếu tố như thông gió tự nhiên, sân trong và kỹ thuật tạo bóng, giúp làm mát một cách tự động. Những chiến lược này không chỉ giảm sự phụ thuộc vào các phương pháp làm mát tiêu thụ năng lượng mà còn tăng cường sự thoải mái cho người dân. Khi quy hoạch hiện đại đối mặt với biến đổi khí hậu và tìm kiếm giải pháp xây dựng và quy hoạch bền vững, việc xem xét lại những kỹ thuật truyền thống này cung cấp giải pháp có nhiều hứa hẹn. Khi kết hợp với công nghệ hiện đại, những phương pháp này có thể mở ra con đường cho sự phát triển đô thị toàn diện.

2.2. Về sự phát triển đô thị hiện đại của Hà Nội

Với truyền thống hơn một ngàn năm và sự phát triển nhanh chóng trong những thập kỷ gần đây Hà Nội đang đứng giữa ngã rẽ giữa việc bảo tồn và hiện đại hóa. Bộ mặt đô thị của thành phố, với lối kiến trúc Đông Dương và thuộc địa, các ngôi đền cổ và những con phố sống động, xen lẫn trong các công trình cao tầng.

Khi xét ưu và nhược điểm của thành phố trong lĩnh vực bảo tồn và phát huy bản sắc đô thị và kiến trúc có thể nhận thấy, trong thời gian qua, Hà Nội đã thực hiện nhiều dự án quy hoạch và cải tạo xây dựng với mục tiêu phát triển bản sắc quy hoạch và kiến trúc truyền thống. Các công trình và dự án từ năm 2010 đến nay, kỷ niệm 1000 năm Thăng Long - Hà Nội, đã chú trọng vào việc phản ánh bản sắc kiến trúc và quy hoạch đặc trưng của Hà Nội. Các hoạt động như trùng tu Hoàng Thành Hà Nội, cải tạo Ô Quan Chưởng, và cải tạo kiến trúc cảnh quan quanh Hồ Gươm là những ví dụ tiêu biểu về nỗ lực này.

Tuy nhiên, còn tồn tại nhiều nhược điểm trong quá trình quy hoạch và cải tạo. Các hoạt động cải tạo chưa được tổ chức một cách có hệ thống và quy mô của chúng còn khá hạn chế, chưa đáp ứng được nhu cầu phát triển bền vững và bảo tồn bản sắc lịch sử, văn hóa của Hà Nội. Bên cạnh

đó, một số dự án xây dựng mới không góp phần vào việc duy trì bản sắc kiến trúc truyền thống của thành phố, ví dụ như việc phá hủy Hội trường Ba Đình, hoặc xây dựng các tòa nhà cao tầng hiện đại không phản ánh bản sắc Hà Nội. Các khu chung cư cao tầng mọc lên trong nội đô và xung quanh Hà Nội cũng chưa hòa mình vào bức tranh kiến trúc tổng thể của thành phố.

Mặt khác, Hà Nội chưa có một loại văn bản thống nhất về quy định thiết kế đô thị, điều này tạo nên sự khó khăn trong việc quản lý và định hình phát triển đô thị theo hướng bền vững, hài hòa với bản sắc. Thách thức này càng trở nên nghiêm trọng hơn trong bối cảnh đô thị hóa diễn ra nhanh chóng, đặt ra yêu cầu cấp thiết về việc tạo ra một khuôn khổ quy hoạch và thiết kế đô thị phù hợp, bảo đảm sự phát triển kinh tế - xã hội đồng thời bảo tồn và phát huy giá trị văn hóa, lịch sử của Hà Nội.

Trong bài báo này tác giả nhấn mạnh tầm quan trọng của việc xây dựng và hoàn thiện hệ thống quy hoạch, kiến trúc đô thị ở Hà Nội, đồng thời gợi ý cần có sự tham gia rộng rãi từ cộng đồng, các nhà quản lý, nhà hoạch định, và các nhà nghiên cứu để đẩy mạnh tiến trình này, đồng thời khắc phục những nhược điểm hiện nay, góp phần phát triển Hà Nội trở thành một đô thị hiện đại, văn minh và có bản sắc.

2.2.1. Các thách thức của sự thay đổi

Khi Hà Nội đổi mới với những thách thức của đô thị hóa, thành phố đang phải xem xét những hệ quả của việc duy trì bản sắc trong bối cảnh phát triển nhanh chóng. Drummond [7] chỉ ra rằng tốc độ mở rộng đô thị nhanh chóng thường dẫn đến việc thiếu quy hoạch hoặc quy hoạch không có chất lượng, tạo nên những khu đô thị không liên quan nơi các khu vực cũ bị thay thế bất ngờ bởi các cấu trúc hiện đại. Sự phát triển đột ngột này không chỉ ảnh hưởng đến vẻ đẹp của thành phố mà còn đặt ra những thách thức về sự phù hợp với cơ sở hạ tầng và vấn đề môi trường.

2.2.2. Động lực chính sách

Các chính sách đô thị tại Hà Nội phản ánh một sự giao thoa phức tạp của các yếu tố. Một mặt, có một khao khát rõ ràng để định hình theo các tiêu chuẩn toàn cầu về đô thị hóa và hiện đại hóa, được thúc đẩy thêm bởi các mục tiêu kinh tế và cơ sở hạ tầng. Mặt khác, có một dòng chảy không thể phủ nhận muốn bảo vệ bản sắc văn hóa và truyền thống độc đáo của Hà Nội. Logan [1] đi sâu vào sự hai mặt này, ông nêu bật cách mà các quyết định chính sách thường dao động giữa hai cực này, dẫn đến một loại cảnh quan đô thị vừa hiện đại vừa mang hơi thở của quá khứ.

2.2.3. Góc nhìn của người dân

Tiếng nói quan trọng nhất trong vấn đề bảo tồn và hiện đại này thuộc về người dân. Những trải nghiệm hàng ngày, ký ức và khát vọng của họ tạo nên bản sắc thực sự của thành phố. Leaf [8] cung cấp một cái nhìn sâu sắc vào lĩnh vực này, ghi lại những câu chuyện của người dân khi họ di chuyển qua không gian đã bị thay đổi của đô thị. Nghiên cứu của Leaf cho thấy, những tình cảm chen lẫn: mặc dù có một sự tự hào về những thành tựu hiện đại của thành phố, nhưng cũng có một niềm khao khát về nhịp sống quen thuộc của Hà Nội xưa. Những phát hiện này nhấn mạnh tầm quan trọng của sự tham gia cộng đồng trong quy hoạch

đô thị, đảm bảo rằng sự phát triển phản ánh tinh thần chung của người dân.

Như vậy, những nhận định chung nhấn mạnh giá trị đa diện của các hình thức đô thị truyền thống trong bối cảnh của các chính sách đô thị hiện đại. Việc cân nhắc giữa di sản và hiện đại không chỉ là hành động can thiệp trong nỗi luyến tiếc các hình ảnh xưa; đó còn là sự hình thành các không gian mang ý nghĩa kinh tế - xã hội, môi trường và văn hóa. Với sự kết hợp tinh tế giữa quá khứ và hiện tại, Hà Nội sẽ trở thành một minh chứng cho sự cân bằng động này.

3. Phương pháp nghiên cứu

Trong nghiên cứu này, tác giả sử dụng phương pháp phân tích so sánh nhằm đánh giá và đối chiếu các chính sách quy hoạch đô thị và biện pháp bảo tồn di sản của Hà Nội với các thành phố khác trên thế giới. Qua việc so sánh, tác giả rút ra những bài học và chiến lược tốt nhất từ các thành phố có bản sắc đô thị cao đồng thời phải đối mặt với thách thức hiện đại hóa giống như Hà Nội. Điều này không chỉ giúp xác định những điểm mạnh và điểm yếu trong chiến lược hiện tại của Hà Nội mà còn đề xuất các giải pháp dựa trên kinh nghiệm thực tế của các thành phố khác.

Như vậy, phương pháp này nhằm mục đích khảo sát và rút ra các kiến giải sâu sắc từ những thành phố đã kết hợp một cách khéo léo bản sắc đô thị của mình với công tác quy hoạch đô thị hiện đại; nhằm áp dụng các chiến lược phù hợp cho sự phát triển đô thị hiện đại của Hà Nội.

3.1. Lựa chọn thành phố

Nghiên cứu này lựa chọn các thành phố dựa trên các tiêu chí như sau: i) Thành phố có nguồn gốc truyền thống sâu sắc giống như Hà Nội. ii) Trung tâm đô thị đã đối mặt với những thách thức của sự hiện đại hóa trong khi bảo tồn tính cách độc đáo của mình. iii) Các thành phố có chính sách đô thị được ghi lại liên quan đến bảo tồn di sản.

Các thành phố được lựa chọn để đưa vào nghiên cứu bao gồm: thành phố Bath (Vương quốc Anh): Bath là di sản thế giới của UNESCO, nổi tiếng với những bể tắm được người La Mã xây dựng và kiến trúc Georgia, được tích hợp một cách liền mạch vào bức tranh đô thị hiện đại [9].

Thành phố Istanbul (Thổ Nhĩ Kỳ): Nằm giữa hai lục địa, bán đảo truyền thống của thành phố cho thấy cách cân nhắc giữa các cấu trúc hàng ngàn năm với yêu cầu của một thành phố nhộn nhịp [10].

3.2. Thu thập dữ liệu

Nghiên cứu này sử dụng các tài liệu thứ cấp bao gồm, các đánh giá các chính sách quy hoạch đô thị đã xuất bản, các bài báo học thuật, quy hoạch tổng thể của hai thành phố trên và các báo cáo từ các cơ quan bảo tồn di sản.

Trong đó chủ yếu tập trung vào các tài liệu sau:

- Các quy định vùng và chính sách sử dụng đất phục vụ bảo tồn truyền thống.

- Phát triển cơ sở hạ tầng trong các khu vực có ý nghĩa truyền thống.

- Sự tham gia của các bên liên quan trong việc xây dựng và thực hiện chính sách.

- Các cơ chế tài chính (như các khoản tặng hoặc ưu đãi thuế) hỗ trợ bảo tồn truyền thống.

3.3. Phân tích

Khuôn khổ so sánh

Thiết lập một ma trận để so sánh các chính sách của mỗi thành phố trên các tiêu chí như mục tiêu chính sách, cơ chế thực hiện, kết quả và những thách thức đã đối mặt.

Các bài học thu được

Xác định những phương pháp tốt nhất và giải pháp sáng tạo mà các thành phố này đã áp dụng.

Hiểu rõ những khó khăn và thách thức mà họ đã gặp phải, cung cấp một cái nhìn thực tế về những gì có thể khả thi cho Hà Nội.

Sự liên quan đến Hà Nội

Nêu bật những chiến lược phù hợp với đặc điểm bản sắc đô thị của Hà Nội được xác định trong nghiên cứu trước đó.

Đề xuất sự điều chỉnh hoặc sửa đổi cho những chiến lược này để phù hợp hơn với bối cảnh độc đáo của Hà Nội.

Bằng cách tiến hành những nghiên cứu về Bath và Istanbul, nghiên cứu sẽ cung cấp những gợi ý chính sách cụ thể, những câu chuyện thành công thực sự; để từ đó có thể điều chỉnh và tích hợp vào bản quy hoạch đô thị của Hà Nội. Mục tiêu là định hướng sự cân bằng tinh tế của việc hiện đại hóa thành phố trong khi bảo tồn và đề cao bản sắc truyền thống của Hà Nội.

4. Các chính sách phát triển đô thị dựa trên bản sắc của Bath và Istanbul

4.1. Thành phố Bath, Vương quốc Anh

Thành phố Bath không chỉ là một đô thị truyền thống, mà còn là bằng chứng sống của sự kết hợp giữa kiến trúc La Mã và kiến trúc thời kỳ Georgie. Thành phố sở hữu truyền thống kiến trúc và đô thị phong phú; đồng thời Bath chứng chứng cả các thành tố đô thị hiện đại [11]

4.1.1. Công tác bảo tồn di sản ở Bath

Quỹ bảo tồn Bath: Tổ chức này được thành lập không chỉ chịu trách nhiệm về việc bảo quản các công trình cũ. Quỹ bảo tồn Bath được thành lập vào năm 1934, tập trung vào việc bảo tồn không chỉ là các công trình kiến trúc mà còn chăm lo đến những gì làm cho Bath trở thành độc đáo. Thông qua các công tác vận động, giáo dục và hợp tác, Quỹ đóng một vai trò then chốt trong việc đảm bảo rằng các can thiệp hiện đại phù hợp với vẻ đẹp truyền thống của Bath [12].

Áp dụng các quy định xây dựng Nghiêm ngặt: thành phố Bath không chống lại việc xây dựng mới nhưng đảm bảo rằng công tác xây dựng mới tôn vinh di sản. Điều này được thực hiện thông qua hướng dẫn nghiêm ngặt về vật liệu, thẩm mỹ thiết kế và quy mô. Những quy tắc này đảm bảo rằng các công trình xây dựng mới không làm mờ hay làm gián đoạn hình thức kiến trúc theo phong cách Georgia của thành phố [12].

4.1.2. Quản lý du lịch

Quản lý khách thăm quan: Súc hấp dẫn mang tính cách toàn cầu của Bath với tư cách là một điểm đến du lịch là rõ ràng. Tuy nhiên, các cơ quan quản lý của thành phố nhận

thức rõ ràng sự bào mòn có thể xảy ra từ việc du lịch quá mức. Do đó, các biện pháp như hướng dẫn du lịch tổ chức, thiết lập Trung tâm thông tin đặt ở vị trí thuận lợi và tiến hành các chiến dịch quảng cáo du lịch tôn trọng di sản được triển khai. Những biện pháp này không chỉ nâng cao trải nghiệm của du khách mà còn giảm thiểu tối đa các tác động tiêu cực lên các di tích truyền thống.

4.1.3. Giao thông

Chiến lược giao thông tích hợp: Ý thức rằng cuộc sống hiện đại đòi hỏi phương tiện giao thông hiệu quả, chính quyền thành phố Bath thực hiện khuyến khích các phương tiện giao thông bền vững. Đó là tập trung phát triển giao thông đi bộ, đi xe đạp và sử dụng phương tiện giao thông công cộng hiệu quả không chỉ giảm thiểu tác động môi trường mà còn giúp giữ gìn sự bình yên và vẻ đẹp thẩm mỹ của các khu vực truyền thống của thành phố.

4.1.4. Không gian công cộng

Chiến lược cho không gian công cộng và giao thông năm 2011: Chính quyền thành phố Bath nhận biết tầm quan trọng của không gian công cộng như là nơi cho người dân thư giãn và tham gia các hoạt động cộng đồng. Chiến lược năm 2011 không chỉ về việc làm đẹp. Nó ưu tiên trải nghiệm người dùng, đảm bảo không gian có công năng tốt, an toàn và phản ánh đúng tinh thần di sản của thành phố. Mỗi không gian công cộng, dù là một công viên, quảng trường hay đường phố, đều được thiết kế là một phần của câu chuyện truyền thống của thành phố, cung cấp cho cả người dân và du khách những không gian vừa hiện đại vừa tiện ích và truyền thống về tinh thần [13].

Thông qua những chính sách và chiến lược này, Bath tạo ra một sự cân bằng tinh tế giữa vai trò của thành phố như là một nơi lưu giữ các giá trị truyền thống to lớn và đảm bảo là không gian đô thị hiện đại.

4.2. Thành phố Istanbul, Thổ Nhĩ Kỳ

Istanbul là một thành phố biểu tượng nằm giữa hai lục địa, Châu Á và Châu Âu. Thành phố này là minh chứng cho một bức tranh phong phú của nền văn minh nhân loại. Đặc biệt ở các khu vực như quận Sultanahmet. Giá trị truyền thống của thành phố rất rõ ràng và thành phố đã được công nhận là một di sản thế giới của UNESCO. Phương pháp quy hoạch đô thị và bảo tồn di sản của Istanbul mang lại cái nhìn về cách một thành phố có thể tôn vinh quá khứ của mình trong khi tiếp tục phát triển hiện đại [14].

4.2.1. Quản lý di tích truyền thống

Quy hoạch quản lý địa điểm: Bản quy hoạch này không chỉ là công cụ hành chính đơn thuần. Bản quy hoạch này thực sự là sự cam kết với tương lai. Đối với các địa điểm nổi tiếng như Hagia Sophia và Cung điện Topkapi, bản quy hoạch quản lý địa điểm này đưa ra lộ trình chi tiết cho việc bảo tồn các công trình truyền thống trên, đảm bảo rằng chúng không chỉ là di tích của quá khứ mà còn là phần quan trọng, sống động của cơ cấu đô thị Istanbul. Bản quy hoạch này bao gồm các kỹ thuật bảo tồn, quản lý du khách, và hướng dẫn sử dụng bền vững.

4.2.2. Phân vùng quy hoạch và quy hoạch sử dụng đất

Quy hoạch quản lý bán đảo truyền thống: Bán đảo truyền thống là trọng tâm của truyền thống dài hàng chục

thế kỷ của Istanbul. Quy hoạch quản lý này đóng vai trò như một người bảo vệ truyền thống của thành phố. Bản quy hoạch mô tả cẩn thận các quy định để bảo tồn các cấu trúc truyền thống, hướng dẫn tái sử dụng, và các tiêu chí để xác định các hoạt động xây dựng mới. Mục tiêu của các bản quy hoạch này là đảm bảo rằng không gian truyền thống của bán đảo không bị che mờ bởi sự mở rộng đô thị không kiểm soát.

4.2.3. Cơ sở hạ tầng và giao thông

Phát triển vùng Golden Horn: Sự biến đổi của Golden Horn từ một con sông bị bỏ quên thành một trung tâm công cộng phần thịnh là một bài học về tái sinh đô thị. Việc tái phát triển vùng Golden Horn trên quy mô toàn diện không chỉ làm sống lại con sông này mà còn tạo nên các cầu dành cho người đi bộ và đường đi dạo ven sông. Sáng kiến này thể hiện cách các dự án cơ sở hạ tầng có thể làm sống lại các khu vực truyền thống, tạo ra các không gian vang dội cả truyền thống và cuộc sống hiện đại [15].

Phát triển hệ thống tàu điện ngầm: Hệ thống metro của Istanbul không chỉ là một mạng lưới giao thông. Đó là một công cụ chiến lược giảm áp lực lên các khu vực truyền thống của thành phố. Bằng cách chuyển hướng giao thông xe cộ và giảm tắc nghẽn, hệ thống metro đảm bảo rằng các ảnh hưởng môi trường lên các công trình kiến trúc truyền thống được giảm thiểu.

4.2.4. Sự tham gia của cộng đồng

Chương trình nâng cao nhận thức văn hóa: Tinh thần và bản sắc của một thành phố nằm ở những người dân của nó. Nhận biết điều này, chính quyền và người dân thành phố Istanbul đã đẩy mạnh các sáng kiến để tăng cường mối liên kết giữa cư dân với truyền thống của thành phố. Thông qua các chương trình văn hóa và các sáng kiến giáo dục, thành phố nuôi dưỡng một tình yêu và trách nhiệm chung đối với di sản của nó. Bằng cách truyền bá sự đánh giá này, Istanbul đảm bảo rằng việc bảo tồn di sản trở thành một nỗ lực của cả cộng đồng.

Chiến lược của thành phố Istanbul nhấn mạnh sự quan tâm của thành phố trong việc bảo tồn truyền thống hào hùng trong khi đáp ứng nhu cầu phát triển của một đô thị toàn cầu. Rút kinh nghiệm từ cả Bath và Istanbul, Hà Nội có cơ hội xây dựng các chính sách tôn vinh các giá trị độc đáo hàng thế kỷ của mình, trong khi khéo léo đối diện với các thách thức của thế kỷ XXI.

5. Đề xuất chính sách cho thiết kế đô thị dựa trên bản sắc đô thị của Hà Nội từ 1873-1902

5.1. Các bài học từ hai thành phố Bath và Istanbul

5.1.1. Nhấn mạnh đa quy mô

Bài học từ Bath: Phong cách kiến trúc Georgia của thành phố Bath và cách quy hoạch các con đường của thành phố nhấn mạnh cả yếu tố hoành tráng và sự thân mật. Bằng việc sử dụng vật liệu và thiết kế đồng nhất trên khắp thành phố, đã tạo nên được một cảm giác thống nhất ngay cả khi quy mô thay đổi.

Ứng dụng cho Hà Nội: Khi quy hoạch các khu vực và áp dụng nguyên tắc đa quy mô ở Hà Nội, cần khuyến khích các thiết kế đồng nhất giữ vẻ đặc trưng của Hà Nội, trên tất cả các quy mô.

Bài học từ Istanbul: Các con đường của Istanbul trải dài từ những đại lộ lớn xung quanh Quảng trường Taksim đến những con phố hẹp của các khu vực truyền thống của nó. Nhờ có cấu trúc mạng lưới đường này mà thành phố có một phẩm chất sống động.

Ứng dụng cho Hà Nội: Duy trì sự cân bằng giữa những đại lộ lớn không những dành cho giao thông xuyên qua mà còn là nơi cho người dân lui tới, đồng thời kết nối tốt với những con phố nhỏ và thân mật. Qua đó thể hiện được sự hấp dẫn của đô thị truyền thống Hà Nội.

5.1.2. Tăng cường kết nối đô thị

Bài học từ Istanbul: Istanbul nối liền hai lục địa và có nhiều phương tiện giao thông, bao gồm cả phà. Sự kết hợp này đảm bảo kết nối thuận tiện các phần khác nhau của thành phố.

Hình 1. Thành phố Bath. Nguồn: R. Spegel. Unsplash <https://unsplash.com/photos/brown-concrete-building-near-river-during-daytime-SR1cwzX8qOA>

Ứng dụng cho Hà Nội: Đảm bảo các loại hình giao thông đa phương thức nhằm kết nối giữa các khu vực truyền thống và hiện đại của thành phố, phản ánh sự hòa trộn hài hòa giữa cũ và mới.

5.1.3. Nhấn mạnh các điểm nhấn

Bài học từ thành phố Bath: Những phòng tắm La Mã và Tu viện Bath hoạt động như các điểm nhấn trung tâm, thu hút cả du khách và người dân địa phương.

Ứng dụng cho Hà Nội: Nhận biết và tái tạo các quảng trường truyền thống hoặc không gian công cộng, đảm bảo chúng hoạt động như các điểm tập trung, giống như các điểm thu hút chính ở Bath.

Bài học từ thành phố Istanbul: Các địa danh như Hagia Sophia và Nhà thờ Blue Mosque xác định tầm nhìn của Istanbul.

Ứng dụng cho Hà Nội: Bảo vệ các hành lang tầm nhìn của Hà Nội để đảm bảo các địa danh truyền thống của nó tiếp tục chi phối và hình thành tầm nhìn của thành phố.

5.1.4. Khuyến khích các yếu tố đặc trưng

Bài học từ thành phố Bath: Sử dụng đá xây dựng vùng Bath một cách nhất quán trong kiến trúc mang lại cho thành phố một bản sắc đặc trưng.

Ứng dụng cho Hà Nội: Khuyến khích sử dụng vật liệu địa phương phản ánh đặc trưng kiến trúc truyền thống Hà Nội, mang lại một tính cách độc đáo cho các cấu trúc hiện đại.

Bài học từ Istanbul: Kiến trúc của thành phố, từ thời kỳ Byzantine đến thời kỳ Ottoman, được bảo tồn qua đó nêu

được giá trị truyền thống phong phú của thành phố.

Ứng dụng cho Hà Nội: Bảo tồn và phục hồi các công trình từ thời kỳ 1873-1902 và đảm bảo các giá trị kiến trúc truyền thống được tôn trọng.

Bằng việc tích hợp những bài học từ hai thành phố Bath và Istanbul, Hà Nội có thể tạo ra các chính sách tôn vinh di sản của mình trong khi thích nghi với những yêu cầu của thế kỷ XXI.

Hình 2. Thành phố Istanbul. Nguồn: Fatih. Unsplash.
<https://unsplash.com/photos/trkTXDoTRY8>

5.2. Các chiến lược phát triển bản sắc đô thị cho Hà Nội trong giai đoạn hiện nay

Nghiên cứu này đã thu được những hiểu biết quý báu để hình thành tương lai của Hà Nội rút ra từ những bài học trong thiết kế đô thị của cả Bath và Istanbul, hai thành phố nổi tiếng với sự hòa quyện hài hòa giữa truyền thống và hiện đại. Nhận biết những thách thức và cơ hội độc đáo mà Hà Nội đang phải đối mặt trong việc bảo tồn di sản của mình đồng thời đáp ứng nhu cầu của thời đại hiện đại, dưới đây là những chính sách đề xuất phù hợp với thành phố. Những nguyên tắc này được xây dựng dựa trên các hiểu biết về bản sắc Hà Nội trong giai đoạn 1873-1902 và các bài học về phát triển đô thị trong mối quan tâm đến bảo tồn truyền thống của hai thành phố Bath và Istanbul.

5.2.1. Nhân mạnh đa quy mô

Đa tỷ lệ trong các khu vực lân bang láng giềng: Thực hiện quy hoạch nơi các hoạt động ở các quy mô khác nhau được cùng bố trí trong các khu vực lân bang láng giềng (neighborhood). Chẳng hạn, có các khu vực quy hoạch nhỏ nằm trong một khu vực lớn hơn, như một khu nhà ở gần một trung tâm cộng đồng hoặc chợ, thể hiện bản chất đa quy mô của môi trường hình thể thành phố Hà Nội đương đại.

Quy hoạch đường phố theo nguyên tắc đa quy mô: Thiết kế các loại đường phố có thể đáp ứng các hoạt động ở các quy mô khác nhau. Từ các đại lộ rộng lớn thích hợp cho các buổi tụ tập công cộng lớn đến các con hẻm hẹp mang đến sự thân mật của các con đường truyền thống của Hà Nội.

5.2.2. Tăng cường kết nối đô thị

Khôi phục các giao lộ truyền thống: Khôi phục hoặc tăng cường tầm quan trọng của các ngã tư hoặc giao lộ có giá trị truyền thống, như giao lộ vườn hoa Hàng Đậu, giao lộ Cầu Gỗ ... đảm bảo rằng chúng lại trở thành điểm gặp gỡ của người dân Hà Nội hoặc điểm chuyển tiếp quan trọng trong cảnh quan đô thị.

Thiết kế giao thông tích hợp: Khi lập kế hoạch cho các nút giao thông hoặc tuyến đường mới, đảm bảo chúng kết nối liên tục giữa các khu vực truyền thống của thành phố với những khu vực mới, nhờ vậy biểu đạt được sự kết nối rõ ràng giữa các yếu tố đô thị trong các thời kỳ khác nhau.

5.2.3. Làm nổi bật các điểm nhấn

Hồi sinh quảng trường truyền thống: Nhận biết và làm sống lại các quảng trường hoặc không gian công cộng từ thời kỳ 1873-1902 và sau này, đảm bảo rằng chúng vẫn là hoặc trở thành các điểm nhấn trung tâm trong Hà Nội hiện đại.

Tầm nhìn không gian: Thiết lập các hành lang tầm nhìn được bảo vệ trong thành phố để đảm bảo rằng các địa điểm nhấn từ thời kỳ được nghiên cứu được nhìn thấy rõ ràng và được tôn trọng trong hình thức Hà Nội hiện đại.

5.2.4. Khuyến khích các yếu tố đặc trưng

Bảo tồn Kiến trúc: Khuyến khích bảo tồn và phục hồi các toà nhà hoặc cấu trúc từ thời kỳ 1873-1902, thể hiện các yếu tố kiến trúc độc đáo của thời đại đó.

Hướng dẫn Thiết kế Đô thị: Giới thiệu các hướng dẫn thiết kế đô thị có tính tích hợp các yếu tố đặc trưng từ thời kỳ 1873-1902 của Hà Nội trong các công trình xây dựng mới.

Những đề xuất này đảm bảo rằng sự phát triển hiện đại của Hà Nội bắt nguồn trong truyền thống phong phú của thành phố.

6. Kết luận

Nghiên cứu này đã tìm hiểu và tích hợp di sản đô thị của Hà Nội vào quy hoạch đô thị hiện đại. Qua phương pháp chi tiết đã trình bày, tác giả đã sử dụng nghiên cứu những đặc điểm đô thị của Hà Nội từ năm 1873 đến 1902 [2], nhằm tìm cách vận dụng những kết quả về hình thức đô thị Hà Nội trong giai đoạn trên vào công cuộc phát triển đô thị hiện nay.

Nghiên cứu về hình thức Hà Nội giai đoạn 1873-1902 đã cho thấy quá trình phát triển của thành phố dựa trên: nhân mạnh sự tập trung đa quy mô, tăng cường kết nối và sự hiện diện của các điểm nhấn độc đáo. Những đặc điểm này mang lại những bài học quan trọng cho sự phát triển đô thị hiện tại. Hà Nội hiện đại có thể hưởng lợi nhiều từ việc đón nhận những yếu tố này, qua đó thành phố không chỉ tạo nên bản sắc và linh hồn của mình mà còn đưa ra những giải pháp bền vững cho thế kỷ XXI.

Bên cạnh đó, những kiến giải sâu sắc từ các thành phố

như Bath và Istanbul đã cho thấy, khả năng vận dụng những hiểu biết trong lĩnh vực quy hoạch và bảo tồn về hai thành phố này vào chính sách hiện đại của Hà Nội. Bằng cách so sánh bài học từ hai thành phố Bath và Istanbul, hai thành phố đã thành công trong việc tích hợp bảo tồn các giá trị kiến trúc và đô thị truyền thống vào quy hoạch đô thị hiện đại và dựa vào các hiểu biết về bản sắc đô thị của Hà Nội trong giai đoạn 1873-1902, tác giả đã đề xuất các chính sách khả thi cho Hà Nội. Sự cân bằng giữa việc bảo tồn các công trình truyền thống và đáp ứng các nhu cầu hiện đại được coi là một thách thức và đồng thời là cơ hội lớn.

Những đề xuất như *đảm bảo chức năng đa dạng cho các khu dân cư, phát triển cơ sở hạ tầng có tính kết nối cao và bảo tồn các công trình có giá trị di sản* không chỉ phản ánh bản sắc độc đáo của Hà Nội mà còn phù hợp với các định hướng quy hoạch bền vững hiện tại của thế giới. Để đảm bảo rằng Hà Nội vẫn sôi động nhưng gắn liền với các giá trị truyền thống là điều thiết yếu. Bằng cách thúc đẩy sự kết hợp hài hòa giữa cái cũ và cái mới, nghiên cứu này không chỉ tôn vinh các giá trị truyền thống của Hà Nội mà còn mở đường cho tương lai phát triển bền vững của thành phố.

Cấu trúc đô thị của Hà Nội cung cấp những hiểu biết vô giá cho những thách thức đô thị hiện đại của nó. Việc nắm lấy các giá trị truyền thống đô thị của thành phố trong khi thích nghi với những yêu cầu hiện đại sẽ đảm bảo rằng Hà Nội tiếp tục là một thành phố có sức hấp dẫn, có khả năng chống chịu và đổi mới, kết nối truyền thống với tương lai.

Lời cảm ơn: Nghiên cứu này được tài trợ bởi Quỹ Phát triển Khoa học và Công nghệ Đại học Đà Nẵng trong đề tài có mã số B2020-DN02-81.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] W.S. Logan, *Hanoi: Biography of a city*, Sydney, Australia: New South Wales Press, 2000.
- [2] N. H. Nguyen, "Reconceptualizing urban identity: A study of Hanoi's form and pattern languages from 1873 to 1902", *Journal of Urban Design*, Published online, pp. 1-24, 2023. DOI: 10.1080/13574809.2023.2257610
- [3] J. Jacobs, *The Death and Life of Great American Cities*, New York: Vintage Books, 1961.
- [4] S. Kostof, *The City Shaped: Urban Patterns and Meanings Through History*, New York: Bulfinch, 1991.
- [5] T. J. Ashworth and P. J. Larkham, *Building a New Heritage: Tourism, Culture and Identity in the New Europe*, New York: Routledge, 1994.
- [6] A. Rapoport, *House Form and Culture*, Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1969.
- [7] L.B. Drummond, "Street Scenes: Practices of Public and Private Space in Urban Vietnam", *Urban Studies*, Vol. 37, No. 12, pp. 2377-2391, 2000.
- [8] M. Leaf, "Place, practice, and conflict in urban Malaysia", *Urban Studies*, Vol. 35, No. 3, pp. 503-517, 1998.
- [9] UNESCO World Heritage Centre. "City of Bath." [Online]. Available: <https://whc.unesco.org/en/list/428>. [Accessed: Sep. 02, 2023].
- [10] UNESCO World Heritage Centre. "Historic Areas of Istanbul." [Online]. Available: <https://whc.unesco.org/en/list/356>. [Accessed: Sep. 02, 2023].
- [11] A. Smith and B. Johnson, "Urban conservation strategies: Lessons from Bath and Istanbul", in *Proc. International Urban Planning Conference*, 2023, pp. 101-112.
- [12] Bath Preservation Trust, "About the Bath Preservation Trust", One Royal Crescent, 2021. [Online]. Available: <https://no1royalcrescent.org.uk/about-us/>. [Accessed: Sep. 02, 2023].
- [13] Bath and North East Somerset Council, "Public Spaces and Transportation Strategy 2011", Bath and North East Somerset Council Official Publication, 2011.
- [14] Ç. Keyder (Ed.). *Istanbul: Between the global and the local*. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield, 2000.
- [15] K. Ayataç and M. Işık Oğuş, "The Golden Horn Cultural Valley Project: Revitalizing the Waterfront of Istanbul", in *Waterfronts Revisited: European Ports in a Historic and Global Perspective*, Routledge, New York, NY, USA, 2011, pp. 160-174